

גיאוגרפיה · כיתה ז׳ · האדם וסביבתו – כפר עולמי

הערכה חלופית ומחוונים

ערכה מלאה לחמש יחידות הלימוד

תפריט תוצרים בשני מסלולים: עם בינה מלאכותית · ללא בינה מלאכותית
מחוון אחיד של 100 נקודות · יומני תיעוד · הערכה עצמית והערכת עמיתים

יחידה	נושא	תוצרים לבחירה
1	**מבוא – החיים בעולם משתנה**	מצגת · דגם · פרוטקסט · אינפוגרפיקה · פודקאסט · מפה מוערת
2	**גלובליזציה מעצימה שינויים בעולם**	מצגת · דגם · פרוטקסט · אינפוגרפיקה · כתבה עיתונאית · דיבייט
3	**אי שוויון מרחבי**	מצגת · דגם · פרוטקסט · אינפוגרפיקה · משחק לוח · מכתב פנייה
4	**אוכלוסייה במרחב**	מצגת · דגם · פרוטקסט · סיפור מפה · פודקאסט · סימולציה
5	**יישובים כפריים ועירוניים במרחב משתנה**	מצגת · דגם · פרוטקסט · מפה מוערת · משחק לוח · כתבה או סרטון

בכל יחידה: מדריך למורה · חלק א׳ – תפריט 6 תוצרים עם משימה ליחידה ושני מסלולים · חלק ב׳ – המחוון · חלק ג׳ – יומן תיעוד, הערכה עצמית והערכת עמיתים.

יצרה: רוית ראש בן ישי

הערכה חלופית ומחוון

יחידה 1: מבוא – החיים בעולם משתנה

תפריט תוצרים בשני מסלולים: עם בינה מלאכותית · ללא בינה מלאכותית

מדריך למורה | חלק א׳: תפריט תוצרים | חלק ב׳: מחוון (100 נק׳) | חלק ג׳: תיעוד, הערכה עצמית והערכת עמיתים

למורה: איך עובדים עם הערכה החלופית

זמנים

3–2 שיעורים בכיתה + עבודה בבית במשך שבוע–שבועיים, ועוד שיעור להצגת התוצרים.

התארגנות

יחידים, זוגות או קבוצות של 3–4. בתוצרים גדולים (דגם, משחק לוח, דיבייט) – קבוצות עם חלוקת תפקידים: חוקר/ת, מעצב/ת, כותב/ת, מציג/ה. כל תלמיד/ה ממלא/ת הערכה עצמית ויומן אישי.

שני המסלולים

התלמידים בוחרים מסלול לפני תחילת העבודה. שני המסלולים נבדקים באותו מחוון ובאותו ניקוד (100), וההבדל היחיד הוא הקריטריון השישי: ״שימוש אחראי ושקוף״ במסלול עם בינה מלאכותית, ״מקוריות ותיעוד תהליך״ במסלול ללא. אין יתרון לאף מסלול.

התאמות לחנ״מ

מצמצמים את דרישות התוצר (למשל 4 שקפים, 3 חוליות בשרשרת), נותנים תבנית מוכנה ובנק מושגים עם תמונות, מחלקים את העבודה לשלבים עם בדיקה קצרה אחרי כל שלב, ומאפשרים הצגה בעל־פה במקום כתיבה.

התאמות לעולים

מילון מושגים דו־לשוני, משפטי פתיחה מוכנים (״בתוצר שלי רואים ש...״, ״הסיבה היא...״), אפשרות לחבר חלק מהתוצר בשפת האם עם תרגום של המושגים, ותוצרים חזותיים (דגם, מפה מוערת) שמבליטים חוזקות.

איך מונעים ״העתק־הדבק״

מבקשים טיוטה בכיתה לפני העבודה בבית; היומן (הנחיות או סקיצות) הוא חלק מהציון; משלבים נתונים אישיים או מקומיים (תצפית, ראיון, היישוב שלנו) שאי אפשר להעתיק; עורכים שיחת הגנה קצרה של 2–3 דקות: ״הסבירו לי את המושג הזה במילים שלכם״, ״למה בחרתם בנתון הזה?״.

יום ההצגה

גלריה מסתובבת או הצגה של 3 דקות לכל תוצר. כל צופה ממלא/ת הערכת עמיתים לשני תוצרים לפחות (״שני כוכבים ומשאלה״).

טיפ ליחידה

יחידת מבוא קצרה – מומלץ להקטין את היקף התוצר (מצגת של 6 שקפים, פודקאסט של 3 דקות) ולהשתמש בתוצר כ״כרטיס כניסה״ ליחידה הבאה.

חלק א׳ • בוחרים תוצר ומסלול

שם: _____ **כיתה:** _____ **תאריך:** _____

בסוף היחידה תראו מה למדתם – לא במבחן, אלא בתוצר שאתם יוצרים. בחרו תוצר אחד מהתפריט ומסלול עבודה אחד: **עם בינה מלאכותית** או **ללא בינה מלאכותית**. שני המסלולים נבדקים באותו מחוון ושווים באותה מידה.

? השאלה הגדולה של היחידה: איך העולם משתנה – ואיך שינוי במקום אחד משפיע על מקומות אחרים?

איך זה עובד? 4 שלבים

1. בוחרים	2. מתכננים	3. יוצרים ומתעדים	4. מציגים ומעריכים
תוצר ומסלול; ממלאים את "הבחירה שלי"	טיוטה או סקיצה בכיתה, ומאשרים מול המורה	עובדים וממלאים את היומן (חלק ג׳)	מציגים, ממלאים הערכה עצמית ומעריכים עמיתים

🖥️ 1. מצגת: "לפני ואחרי"

בנו מצגת של 6–8 שקפים שמשווה בין "לפני" ל"אחרי" בתחום אחד: תחבורה, תקשורת או נוף. הראו מה השתנה, למה זה קרה ומה ההשלכות על חיי האנשים.

חובה לכלול:

- ☐ שקף השוואה "לפני ואחרי" עם תמונה או מפה בכל צד
- ☐ לפחות 4 מושגים מהיחידה (כפר גלובלי, ניידות...)
- ☐ שקף מסקנה: האם השינוי טוב, רע או גם וגם?

מסלול עם בינה מלאכותית	מסלול ללא בינה מלאכותית
בקשו מהכלי רשימת שאלות לראיון או רעיונות לסדר השקפים; צרו טיוטת איור "לפני" ו"אחרי" ושפרו אותה. כל נתון שהכלי מביא – בודקים במקור ומציינים אותו בשקף.	מחפשים תמונות "לפני ואחרי" באלבום משפחתי, בספרים או באתרי ארכיון; מציירים ציר זמן ביד ומצלמים אותו לשקף; כותבים את כל הטקסטים בעצמכם.

🧱 2. דגם: "נוף משתנה"

בנו דגם כפול (שני חלקים צמודים) של אותו מקום לפני ואחרי פעולת האדם: מדבור באזור צחיח למחצה, שינוי בקו החוף או נוף טבעי שהפך לנוף אנושי.

חובה לכלול:

- ☐ שני חלקים: "לפני" ו"אחרי", עם מקרא צבעים
- ☐ כרטיס הסבר: 3 סיבות לשינוי ו־2 תוצאות
- ☐ שם המקום והאזור על מפת עולם קטנה

מסלול עם בינה מלאכותית	מסלול ללא בינה מלאכותית
השתמשו בכלי לתכנון: בקשו רשימת חומרים ושלבי בנייה, או טיוטת סקיצה של הדגם. את הדגם עצמו בונים בידיים, ואת כרטיס ההסבר כותבים בעצמכם.	משרטטים סקיצה על נייר משבצות, בונים מחומרים ממוחזרים (קרטון, חול, פלסטלינה, ענפים) ומצלמים כל שלב בבנייה ליומן.

3. פרוטקסט – כרזת עמדה

עצבו כרזה שמביעה עמדה על בעיה סביבתית מהיחידה (מדבור, נופים טבעיים שנעלמים, פגיעה בחופים). הכרזה צריכה לשכנע – אבל בעזרת עובדות.

חובה לכלול:

- ☐ סיסמה קצרה וחזקה (עד 7 מילים)
- ☐ 3 טיעונים המבוססים על עובדות ונתון אחד לפחות
- ☐ קריאה לפעולה: מה כל אחד ואחת יכולים לעשות?

מסלול עם בינה מלאכותית	מסלול ללא בינה מלאכותית
בקשו מהכלי 5 רעיונות לסיסמה – ובחרו ושכתבו אחד משלכם; אפשר ליצור טיוטת תמונה לרקע. ציינו בכרזה מה נוצר בעזרת הכלי.	מעצבים ביד או בתוכנת עיצוב פשוטה: סיסמה, איור או קולאז׳ מגזרי עיתונים, וטיעונים שכתבתם לבד.

4. אינפוגרפיקה: "אפקט הדומינו"

הראו באינפוגרפיקה איך משבר או שינוי במקום אחד (משבר כלכלי, חסימה של נתיב שיט, בצורת) גורר שרשרת של שינויים במקומות אחרים בעולם.

חובה לכלול:

- ☐ שרשרת של 5 חוליות לפחות – סיבה ← תוצאה
- ☐ מפת עולם קטנה עם חיצים בין המקומות
- ☐ שורת סיכום: מה זה מלמד על "הכפר הגלובלי"?

מסלול עם בינה מלאכותית	מסלול ללא בינה מלאכותית
אפשר לבקש מהכלי דוגמאות לאפקט דומינו ולבחור אחת; לבקש משוב על הבהירות של השרשרת. בודקים שכל חוליה נכונה בעזרת חוברת היחידה ומקור נוסף.	משרטטים את השרשרת על בריסטול בעזרת אבני דומינו מצוירות, חיצים וצבעים; כותבים את ההסברים בכתב יד.

5. פודקאסט: ראיון בין־דורי

ראיינו בן או בת משפחה מבוגרים (סבא, סבתא, הורה, שכן/ה) על החיים "פעם": נסיעות, קשר עם קרובים רחוקים, קניות. הקליטו פרק של 3–4 דקות או כתבו תסריט.

חובה לכלול:

- ☐ פתיחה: מי מרואיין/ת, איפה ומתי גדל/ה
- ☐ 4–5 שאלות על תחבורה, תקשורת וניידות
- ☐ סיכום שלכם: מה השתנה ואיך זה מתחבר ל"כפר הגלובלי"

מסלול עם בינה מלאכותית	מסלול ללא בינה מלאכותית
בקשו מהכלי עזרה בניסוח שאלות פתוחות ובסידור התסריט – אבל את הראיון עורכים אתם, עם אדם אמיתי. אין להקליד לכלי פרטים אישיים של המרואיין/ת.	כותבים שאלות ביד, מקליטים בטלפון או ברשמקול, ועורכים לבד: פתיחה, ראיון וסיום.

🗺️ 6. מפה מוערת: "העולם שלי מחובר"

בדקו מאיפה הגיעו 8–10 חפצים או מזונות בבית שלכם (לפי התווית), וסמנו אותם על מפת עולם. הוסיפו הערות: איך הגיעו, באיזה אמצעי תחבורה ומה זה אומר על הקשרים בעולם.

חובה לכלול:

- ☐ מפת עולם עם 8 סימונים לפחות ומקרא
- ☐ חיצים שמראים את הדרך לישראל + הערה ליד כל סימון
- ☐ מסקנה: אילו יבשות הכי "קרובות" לבית שלי?

🤖 מסלול עם בינה מלאכותית	✋ מסלול ללא בינה מלאכותית
אפשר להיעזר בכלי כדי לגלות איך מוצר מסוים מגיע בדרך כלל לישראל (באונייה, במטוס) – ולבדוק באטלס או במקור נוסף.	רושמים ביד את המידע מהתוויות, צובעים מפת עולם מודפסת ומשרטטים חיצים וסמלים.

🤖 כללי הזהב לעבודה עם בינה מלאכותית

- ☐ הכלי הוא עוזר, לא מחבר: הרעיון המרכזי, הניסוח הסופי והבחירות – שלכם.
- ☐ מותר: לבקש רעיונות, שאלות מנחות, משוב על טיוטה, הסבר נוסף למושג, טיוטת תמונה או תרשים.
- ☐ אסור: להעתיק טקסט שלם מהכלי ולהגיש אותו כאילו כתבתם אותו.
- ☐ בודקים כל עובדה, מספר ומפה בשני מקורות אמינים לפחות (ספר, חוברת היחידה, אטלס, אתר רשמי של גוף מחקר או סטטיסטיקה).
- ☐ שומרים על פרטיות: לא מקלידים שם מלא, כתובת, תמונה של אדם אמיתי או פרטים אישיים.
- ☐ מתעדים: שומרים את ההנחיות (הפרומפטים) שכתבתם ואת מה ששיניתם – ומצרפים ליומן.
- ☐ מציינים בתוצר עצמו: "בתוצר נעזרנו בכלי בינה מלאכותית לשלבים: ...".

✋ כללי המסלול ללא בינה מלאכותית

- ☐ כל שלב נעשה בידיים ובראש שלכם: סקיצות, טיוטות, מדידות, ראיונות וחיפוש במקורות.
- ☐ משתמשים בחוברת היחידה, באטלס, בספרייה ובמקורות מידע מודפסים או מקוונים – ומציינים אותם.
- ☐ שומרים כל טיוטה וסקיצה (גם את מה שנמחק!) – הן חלק מהציון.
- ☐ חומרים ממוחזרים מבית ומהכיתה מתקבלים בברכה: קרטון, פקקים, בדים, צבעים.

✍️ הבחירה שלי

התוצר שבחרתי:	המסלול שלי:
☐ 1. מצגת ☐ 2. דגם ☐ 3. פרוטקסט ☐ 4. אינפוגרפיקה ☐ 5. פודקאסט ☐ 6. מפה מוערת	☐ עם בינה מלאכותית ☐ ✋ ללא בינה מלאכותית **אני עובד/ת:** ☐ לבד ☐ בזוג ☐ בקבוצה
שמות השותפים: _____ **תאריך הגשה:** _____ **הנושא או המקום שבחרנו ולמה:**	

חלק ב׳ • המחוון (100 נקודות)

המחוון זהה לכל התוצרים ולשני המסלולים. קראו אותו **לפני** שמתחילים לעבוד – כך תדעו מה חשוב. בשורה האחרונה ממלאים רק את הקריטריון של המסלול שבחרתם.

קריטריון	מצוין	טוב מאוד	טוב	דורש שיפור	ניקוד
ידע ומושגים גיאוגרפיים (25 נק׳)	25–23 נק׳ שימוש נכון ומדויק בלפחות 5 מושגי יחידה (כפר גלובלי, ניידות, תחבורה ותקשורת, אפקט דומינו, נוף טבעי ונוף אנושי, מדבור); המושגים מוסברים בדוגמאות ומקושרים זה לזה.	22–18 נק׳ שימוש נכון ב־4–5 מושגים; רוב ההסברים מדויקים ומלווים בדוגמה.	17–12 נק׳ שימוש ב־2–3 מושגים; חלק מההסברים כלליים או חלקיים.	11–0 נק׳ מושגים מעטים או שגויים; התוכן אינו קשור מספיק ליחידה.	_____ מתוך 25
שימוש במפות ובנתונים (20 נק׳)	20–18 נק׳ תמונות או מפות ״לפני ואחרי״, מפת עולם עם קווי קשר, גרף או טבלה של שינוי לאורך זמן משולבים בתוצר, עם כותרת, מקרא ומקור – ומשמשים להסקת מסקנה.	17–14 נק׳ יש מפה או נתונים מדויקים עם כותרת ומקור; המסקנה מהם חלקית.	13–10 נק׳ יש מפה או נתונים, אך חסרים כותרת, מקרא או מקור; אין מסקנה.	9–0 נק׳ אין מפה או נתונים, או שהם שגויים ואינם קשורים לנושא.	_____ מתוך 20
חשיבה ביקורתית ונקודות מבט (20 נק׳)	20–18 נק׳ מוצגות לפחות 3 נקודות מבט (למשל: סבתא וסבא, בני ובנות נוער, חקלאי/ת באזור צחיח למחצה, תושבי חוף); שרשרת סיבה ותוצאה מלאה; עמדה אישית מנומקת בעובדות.	17–14 נק׳ מוצגות 2 נקודות מבט; שרשרת סיבה ותוצאה סבירה; עמדה מנומקת בחלקה.	13–10 נק׳ נקודת מבט אחת עיקרית; קשר סיבה ותוצאה חלקי; עמדה בלי נימוק.	9–0 נק׳ אין נקודות מבט או קשרי סיבה ותוצאה; תיאור בלבד.	_____ מתוך 20
יצירתיות ותקשורת (15 נק׳)	15–14 נק׳ תוצר מקורי, מסודר ומושך; המסר ברור לקהל; הצגה בעל־פה בטוחה ומעניינת.	13–11 נק׳ תוצר מסודר ובהיר; רעיון מעניין; הצגה ברורה.	10–7 נק׳ תוצר שלם אך לא אחיד; המסר לא תמיד ברור.	6–0 נק׳ תוצר חלקי או לא מסודר; קשה להבין את המסר.	_____ מתוך 15
תהליך ורפלקציה (10 נק׳)	10–9 נק׳ עבודה לפי לוח זמנים; רפלקציה כנה שמתארת קושי, פתרון ולמידה; שיתוף פעולה הוגן בקבוצה.	8–7 נק׳ עבודה עקבית; רפלקציה ברורה אך כללית.	6–5 נק׳ עבודה בדחיפה של המורה; רפלקציה קצרה מאוד.	4–0 נק׳ אין רפלקציה, או שהיא לא קשורה לעבודה.	_____ מתוך 10
קריטריון המסלול (10 נק׳) – ממלאים שורה אחת בלבד, לפי המסלול שנבחר					
שימוש אחראי ושקוף בבינה מלאכותית (10 נק׳)	10–9 נק׳ יומן מלא: הנחיות, מה הכלי הציע ומה שונה; כל עובדה נבדקה במקור; ההבחנה ״מה אני עשיתי ומה הכלי עשה״ ברורה ומשכנעת.	8–7 נק׳ יומן כמעט מלא; רוב העובדות נבדקו; ההבחנה ברורה ברובה.	6–5 נק׳ יומן חלקי; בדיקת מקורות מעטה; לא ברור מה נעשה בידי התלמיד/ה.	4–0 נק׳ אין תיעוד, או שהתוצר הועתק מהכלי כמעט כמו שהוא.	_____ מתוך 10
מקוריות ותיעוד תהליך (10 נק׳)	10–9 נק׳ יומן תהליך מלא עם סקיצות וטיוטות; מקורות מצוינים; ניכר שהרעיון והביצוע מקוריים לגמרי.	8–7 נק׳ יומן כמעט מלא; יש טיוטה אחת לפחות ומקורות.	6–5 נק׳ תיעוד חלקי; מקורות חסרים; קשה לראות את שלבי העבודה.	4–0 נק׳ אין תיעוד או מקורות; חלקים הועתקו.	_____ מתוך 10
סך הכול					_____ מתוך 100

משוב המורה

מה היה חזק במיוחד:

מה כדאי לשפר בפעם הבאה:

חלק ג׳ • תיעוד, הערכה עצמית והערכת עמיתים

שם: _____ **כיתה:** _____ **תאריך:** _____

היומן מראה את הדרך שעשיתם – והוא חלק מהציון. ממלאים רק את היומן של המסלול שבחרתם.

יומן שימוש בבינה מלאכותית

#	מה ביקשתי מהכלי (ההנחיה)	מה הכלי הציע	מה שיניתי, בחרתי או דחיתי – ולמה	איך בדקתי (מקור)
1				
2				
3				

מה אני עשיתי	מה הכלי עשה

יומן תהליך (מסלול ללא בינה מלאכותית)

תאריך / שלב	מה עשיתי (סקיצה, טיוטה, ראיון, מדידה...)	מקורות שבהם השתמשתי	מה למדתי או שיניתי

מצרפים ליומן את הסקיצות והטיוטות (גם את אלה שלא נכנסו לתוצר).

הערכה עצמית

- ☐ השתמשתי בלפחות 5 מושגים מהיחידה, והסברתי אותם נכון.
- ☐ בתוצר יש מפה, גרף או טבלת נתונים – עם כותרת, מקרא ומקור.
- ☐ הצגתי לפחות שתי נקודות מבט שונות על הנושא.
- ☐ בניתי שרשרת של סיבה ותוצאה (לפחות 3 חוליות).
- ☐ התוצר ברור, מסודר ומעניין למי שרואה או שומע אותו.
- ☐ בדקתי עובדות במקורות וציינתי אותם.
- ☐ מילאתי את יומן התיעוד (לפי המסלול שבחרתי).

לפי המחוון, הציון שאני נותן/ת לעצמי: _____ מתוך 100 **הדבר שהכי הצליח לי:**

מה הייתי עושה אחרת, ומה למדתי על עצמי כלומד/ת:

✂️ גוזרים ומעבירים לבעלי התוצר

הערכת עמיתים: שני כוכבים ומשאלה

התוצר של: _____ הוערך על ידי: _____

- ☐ הבנתי מה המסר המרכזי של התוצר.
- ☐ מצאתי בתוצר מושגים גיאוגרפיים מהיחידה.
- ☐ יש בתוצר מפה / נתונים שעוזרים להבין.
- ☐ התוצר מקורי ומושקע.

☆ כוכב 1: אהבתי ש...	☆ כוכב 2: למדתי מהתוצר ש...	משאלה: כדאי להוסיף או לשפר...

יצרה: רוית ראש בן ישי

הערכה חלופית ומחוון

יחידה 2: גלובליזציה מעצימה שינויים בעולם

תפריט תוצרים בשני מסלולים: עם בינה מלאכותית · ללא בינה מלאכותית

מדריך למורה | חלק א׳: תפריט תוצרים | חלק ב׳: מחוון (100 נק׳) | חלק ג׳: תיעוד, הערכה עצמית והערכת עמיתים

למורה: איך עובדים עם הערכה החלופית

זמנים

3–4 שיעורים בכיתה + עבודה בבית במשך שבועיים, ועוד שיעור–שניים להצגה (בדיבייט: שיעור שלם).

התארגנות

יחידים, זוגות או קבוצות של 3–4. בתוצרים גדולים (דגם, משחק לוח, דיבייט) – קבוצות עם חלוקת תפקידים: חוקר/ת, מעצב/ת, כותב/ת, מציג/ה. כל תלמיד/ה ממלא/ת הערכה עצמית ויומן אישי.

שני המסלולים

התלמידים בוחרים מסלול לפני תחילת העבודה. שני המסלולים נבדקים באותו מחוון ובאותו ניקוד (100), וההבדל היחיד הוא הקריטריון השישי: ״שימוש אחראי ושקוף״ במסלול עם בינה מלאכותית, ״מקוריות ותיעוד תהליך״ במסלול ללא. אין יתרון לאף מסלול.

התאמות לחנ״מ

מצמצמים את דרישות התוצר (למשל 4 שקפים, 3 חוליות בשרשרת), נותנים תבנית מוכנה ובנק מושגים עם תמונות, מחלקים את העבודה לשלבים עם בדיקה קצרה אחרי כל שלב, ומאפשרים הצגה בעל־פה במקום כתיבה.

התאמות לעולים

מילון מושגים דו־לשוני, משפטי פתיחה מוכנים (״בתוצר שלי רואים ש...״, ״הסיבה היא...״), אפשרות לחבר חלק מהתוצר בשפת האם עם תרגום של המושגים, ותוצרים חזותיים (דגם, מפה מוערת) שמבליטים חוזקות.

איך מונעים ״העתק־הדבק״

מבקשים טיוטה בכיתה לפני העבודה בבית; היומן (הנחיות או סקיצות) הוא חלק מהציון; משלבים נתונים אישיים או מקומיים (תצפית, ראיון, היישוב שלנו) שאי אפשר להעתיק; עורכים שיחת הגנה קצרה של 2–3 דקות: ״הסבירו לי את המושג הזה במילים שלכם״, ״למה בחרתם בנתון הזה?״.

יום ההצגה

גלריה מסתובבת או הצגה של 3 דקות לכל תוצר. כל צופה ממלא/ת הערכת עמיתים לשני תוצרים לפחות (״שני כוכבים ומשאלה״).

טיפ ליחידה

יחידה ארוכה (9 פרקים) – מומלץ לפצל: תוצר אמצע אחרי פרק 6 (כלכלה ותרבות) ותוצר סיום אחרי פרק 9 (סביבה והתמודדות).

חלק א׳ • בוחרים תוצר ומסלול

שם: _____ **כיתה:** _____ **תאריך:** _____

בסוף היחידה תראו מה למדתם – לא במבחן, אלא בתוצר שאתם יוצרים. בחרו תוצר אחד מהתפריט ומסלול עבודה אחד: **עם בינה מלאכותית** או **ללא בינה מלאכותית**. שני המסלולים נבדקים באותו מחוון ושווים באותה מידה.

? השאלה הגדולה של היחידה: האם הגלובליזציה היא ברכה, קללה – או קצת משתיהן?

איך זה עובד? 4 שלבים

1. בוחרים	2. מתכננים	3. יוצרים ומתעדים	4. מציגים ומעריכים
תוצר ומסלול; ממלאים את ״הבחירה שלי״	טיוטה או סקיצה בכיתה, ומאשרים מול המורה	עובדים וממלאים את היומן (חלק ג׳)	מציגים, ממלאים הערכה עצמית ומעריכים עמיתים

1. מצגת: ״המסע של מוצר״

בחרו מוצר יומיומי (חולצה, טלפון חכם, בננה, נעלי ספורט) ובנו מצגת שעוקבת אחרי המסע שלו: חומר הגלם, הייצור, השינוע במכולה והחנות. מי מרוויח ומי משלם את המחיר?

חובה לכלול:

- ☐ מפה עם מסלול המוצר בין 4 מדינות לפחות
- ☐ הסבר למושגים: תאגיד רב־לאומי, שוק חופשי, מכולה
- ☐ שקף ״רווחים והפסדים״: לפחות 3 נקודות מבט

מסלול עם בינה מלאכותית	מסלול ללא בינה מלאכותית
בקשו מהכלי סדר שלבים אפשרי למסע ורשימת שאלות מחקר; צרו טיוטת איור של המסלול. אמתו כל מדינה ונתון במקור, וציינו מה שינתם.	אוספים מידע מתוויות, מחוברת היחידה ומאטלס; משרטטים את המסלול על מפה ביד ומצלמים לשקף.

2. דגם: ״רחוב גלובלי – רחוב מקומי״

בנו דגם של רחוב או מרכז קניות שבו רואים נוף גלובלי: חנויות רשת בינלאומיות, שלטים בשפות שונות ומזון מכל העולם – לצד מאפיינים מקומיים. הראו בדגם את רעיון העולמקומיות.

חובה לכלול:

- ☐ לפחות 4 סממנים גלובליים ו־3 סממנים מקומיים, עם תוויות
- ☐ כרטיס הסבר: מה זו עולמקומיות? דוגמה מהדגם
- ☐ שאלה לדיון: האם הרחובות בעולם נעשים דומים מדי?

מסלול עם בינה מלאכותית	מסלול ללא בינה מלאכותית
בקשו מהכלי רעיונות לסממנים גלובליים ומקומיים או טיוטת סקיצה מלמעלה. את הדגם בונים בידיים; לא משתמשים בשמות של חברות אמיתיות – ממציאים שמות.	מצלמים או משרטטים רחוב אמיתי ביישוב, ובונים מקופסאות, קרטון ונייר צבעוני; שלטים מכינים בעצמכם.

3. פרוטקסט – כרזת מחאה סביבתית

בחרו בעיה סביבתית שחוצה גבולות (זיהום ים, פליטת פחמן, הנחל המזוהם, ייבוש אגם, "אופנה מהירה") והכינו כרזת מחאה הפונה למנהיגי העולם.

חובה לכלול:

- ☐ סיסמה + איור שמבהיר את הבעיה
- ☐ נתון אחד לפחות עם מקור, ומפה קטנה של האזור הנפגע
- ☐ הצעה לפתרון: הסכם בין מדינות, צרכנות נבונה, טכנולוגיה

מסלול עם בינה מלאכותית	מסלול ללא בינה מלאכותית
הכלי יכול להציע ניסוחים לסיסמה ולבדוק אם הטיעון ברור; אפשר ליצור טיוטת רקע. ניסוח סופי, נתונים ובחירת הפתרון – שלכם, ובדוקים במקור.	קולאז׳ מגזרי עיתונים, ציור או הדפסה; כותבים טיעונים ביד, ומציינים מקורות בתחתית הכרזה.

4. אינפוגרפיקה: "מי הכי גלובלית?"

השוו בין 3 מדינות (אחת מהן ישראל) לפי 4 מדדים של גלובליות: סחר, תיירות, משתמשי אינטרנט והגירה. דרגו את המדינות והסבירו את התוצאה.

חובה לכלול:

- ☐ טבלת נתונים + 2 גרפים לפחות (עמודות, עוגה)
- ☐ מפה קטנה שמראה את המדינות
- ☐ מסקנה: מה הופך מדינה ל"גלובלית" יותר?

מסלול עם בינה מלאכותית	מסלול ללא בינה מלאכותית
אפשר להיעזר בכלי כדי להבין מה כל מדד מודד ואיך בונים גרף. את הנתונים עצמם לוקחים ממקור סטטיסטי רשמי – ולא מהכלי.	מעתיקים נתונים מטבלה בחוברת או ממקור מודפס, משרטטים גרפים על נייר מילימטרי וצובעים.

5. כתבה עיתונאית: "הגלובליזציה בשכונה שלי"

כתבו כתבה (300–400 מילים) או הכינו סרטון קצר (2 דקות) על השפעת הגלובליזציה על השכונה או היישוב: מזון, אופנה, שפה, עבודה ותרבות.

חובה לכלול:

- ☐ כותרת, כותרת משנה ותמונה עם כיתוב
- ☐ ציטוט מראיון אחד לפחות (משפחה, בעל/ת עסק)
- ☐ פסקה על השפעה חיובית ופסקה על השפעה שלילית

מסלול עם בינה מלאכותית	מסלול ללא בינה מלאכותית
בקשו מהכלי משוב על המבנה ועל הכותרות, או עזרה בתיקון שגיאות כתיב – אחרי שכתבתם טיוטה בעצמכם. סמנו בטיוטה מה תוקן.	יוצאים לשכונה, מצלמים, מראיינים וכותבים בעצמכם; עורכים במחברת ומקלידים או כותבים נקי.

⚖️ 6. דיבייט: "הגלובליזציה – ברכה או קללה?"

בקבוצות, הכינו טיעונים לדיבייט מנקודות מבט שונות. כל קבוצה מקבלת תפקיד ומכינה פתיחה, 3 טיעונים, תשובה לטיעון נגדי וסיכום.

חובה לכלול:

- ☐ כרטיס תפקיד: מי אני ומה חשוב לי
- ☐ 3 טיעונים מבוססי עובדות מהיחידה
- ☐ תשובה מוכנה לטיעון של הצד השני

🤖 מסלול עם בינה מלאכותית	✋ מסלול ללא בינה מלאכותית
אפשר לבקש מהכלי לשחק "צד שני" ולהעלות טיעונים נגדיים כדי להתאמן; את הטיעונים שלכם כותבים לבד ומגבים בעובדות מהחוברת.	מכינים כרטיסי טיעון ביד, מתאמנים בזוגות ומתזמנים את הדברים.

🤖 כללי הזהב לעבודה עם בינה מלאכותית

- ☐ הכלי הוא עוזר, לא מחבר: הרעיון המרכזי, הניסוח הסופי והבחירות – שלכם.
- ☐ מותר: לבקש רעיונות, שאלות מנחות, משוב על טיוטה, הסבר נוסף למושג, טיוטת תמונה או תרשים.
- ☐ אסור: להעתיק טקסט שלם מהכלי ולהגיש אותו כאילו כתבתם אותו.
- ☐ בודקים כל עובדה, מספר ומפה בשני מקורות אמינים לפחות (ספר, חוברת היחידה, אטלס, אתר רשמי של גוף מחקר או סטטיסטיקה).
- ☐ שומרים על פרטיות: לא מקלידים שם מלא, כתובת, תמונה של אדם אמיתי או פרטים אישיים.
- ☐ מתעדים: שומרים את ההנחיות (הפרומפטים) שכתבתם ואת מה ששיניתם – ומצרפים ליומן.
- ☐ מציינים בתוצר עצמו: "בתוצר נעזרנו בכלי בינה מלאכותית לשלבים: ...".

✋ כללי המסלול ללא בינה מלאכותית

- ☐ כל שלב נעשה בידיים ובראש שלכם: סקיצות, טיוטות, מדידות, ראיונות וחיפוש במקורות.
- ☐ משתמשים בחוברת היחידה, באטלס, בספרייה ובמקורות מידע מודפסים או מקוונים – ומציינים אותם.
- ☐ שומרים כל טיוטה וסקיצה (גם את מה שנמחק!) – הן חלק מהציון.
- ☐ חומרים ממוחזרים מבית ומהכיתה מתקבלים בברכה: קרטון, פקקים, בדים, צבעים.

✍️ הבחירה שלי

התוצר שבחרתי:	המסלול שלי:
☐ 1. מצגת ☐ 2. דגם ☐ 3. פרוטקסט ☐ 4. אינפוגרפיקה ☐ 5. כתבה עיתונאית ☐ 6. דיבייט	☐ 🤖 עם בינה מלאכותית ☐ ✋ ללא בינה מלאכותית **אני עובד/ת:** ☐ לבד ☐ בזוג ☐ בקבוצה
שמות השותפים: _____ **תאריך הגשה:** _____ **הנושא או המקום שבחרנו ולמה:**	

_____

_____

חלק ב׳ • המחוון (100 נקודות)

המחוון זהה לכל התוצרים ולשני המסלולים. קראו אותו **לפני** שמתחילים לעבוד – כך תדעו מה חשוב. בשורה האחרונה ממלאים רק את הקריטריון של המסלול שבחרתם.

קריטריון	מצוין	טוב מאוד	טוב	דורש שיפור	ניקוד
ידע ומושגים גיאוגרפיים (25 נק׳)	25–23 נק׳ שימוש נכון ומדויק בלפחות 5 מושגי יחידה (גלובליזציה, נוף גלובלי, תאגיד רב־לאומי, שוק חופשי, עולמקומיות, בעיה סביבתית חוצת גבולות, פיתוח בר־קיימא); המושגים מוסברים בדוגמאות ומקושרים זה לזה.	22–18 נק׳ שימוש נכון ב־4–5 מושגים; רוב ההסברים מדויקים ומלווים בדוגמה.	17–12 נק׳ שימוש ב־2–3 מושגים; חלק מההסברים כלליים או חלקיים.	11–0 נק׳ מושגים מעטים או שגויים; התוכן אינו קשור מספיק ליחידה.	_____ מתוך 25
שימוש במפות ובנתונים (20 נק׳)	20–18 נק׳ מפת זרימות סחר או ״מסע של מוצר״, מדדי גלובליות של מדינות, גרף או טבלה של נתוני סחר, זיהום או פליטות משולבים בתוצר, עם כותרת, מקרא ומקור – ומשמשים להסקת מסקנה.	17–14 נק׳ יש מפה או נתונים מדויקים עם כותרת ומקור; המסקנה מהם חלקית.	13–10 נק׳ יש מפה או נתונים, אך חסרים כותרת, מקרא או מקור; אין מסקנה.	9–0 נק׳ אין מפה או נתונים, או שהם שגויים ואינם קשורים לנושא.	_____ מתוך 20
חשיבה ביקורתית ונקודות מבט (20 נק׳)	20–18 נק׳ מוצגות לפחות 3 נקודות מבט (למשל: עובד/ת במפעל, צרכן/ית, בעלי תאגיד, תושבי אזור מזוהם, פעילים וחוקרות סביבה); שרשרת סיבה ותוצאה מלאה; עמדה אישית מנומקת בעובדות.	17–14 נק׳ מוצגות 2 נקודות מבט; שרשרת סיבה ותוצאה סבירה; עמדה מנומקת בחלקה.	13–10 נק׳ נקודת מבט אחת עיקרית; קשר סיבה ותוצאה חלקי; עמדה בלי נימוק.	9–0 נק׳ אין נקודות מבט או קשרי סיבה ותוצאה; תיאור בלבד.	_____ מתוך 20
יצירתיות ותקשורת (15 נק׳)	15–14 נק׳ תוצר מקורי, מסודר ומושך; המסר ברור לקהל; הצגה בעל־פה בטוחה ומעניינת.	13–11 נק׳ תוצר מסודר ובהיר; רעיון מעניין; הצגה ברורה.	10–7 נק׳ תוצר שלם אך לא אחיד; המסר לא תמיד ברור.	6–0 נק׳ תוצר חלקי או לא מסודר; קשה להבין את המסר.	_____ מתוך 15
תהליך ורפלקציה (10 נק׳)	10–9 נק׳ עבודה לפי לוח זמנים; רפלקציה כנה שמתארת קושי, פתרון ולמידה; שיתוף פעולה הוגן בקבוצה.	8–7 נק׳ עבודה עקבית; רפלקציה ברורה אך כללית.	6–5 נק׳ עבודה בדחיפה של המורה; רפלקציה קצרה מאוד.	4–0 נק׳ אין רפלקציה, או שהיא לא קשורה לעבודה.	_____ מתוך 10
קריטריון המסלול (10 נק׳) – ממלאים שורה אחת בלבד, לפי המסלול שנבחר					
שימוש אחראי ושקוף בבינה מלאכותית (10 נק׳)	10–9 נק׳ יומן מלא: הנחיות, מה הכלי הציע ומה שונה; כל עובדה נבדקה במקור; ההבחנה ״מה אני עשיתי ומה הכלי עשה״ ברורה ומשכנעת.	8–7 נק׳ יומן כמעט מלא; רוב העובדות נבדקו; ההבחנה ברורה ברובה.	6–5 נק׳ יומן חלקי; בדיקת מקורות מעטה; לא ברור מה נעשה בידי התלמיד/ה.	4–0 נק׳ אין תיעוד, או שהתוצר הועתק מהכלי כמעט כמו שהוא.	_____ מתוך 10
מקוריות ותיעוד תהליך (10 נק׳)	10–9 נק׳ יומן תהליך מלא עם סקיצות וטיוטות; מקורות מצוינים; ניכר שהרעיון והביצוע מקוריים לגמרי.	8–7 נק׳ יומן כמעט מלא; יש טיוטה אחת לפחות ומקורות.	6–5 נק׳ תיעוד חלקי; מקורות חסרים; קשה לראות את שלבי העבודה.	4–0 נק׳ אין תיעוד או מקורות; חלקים הועתקו.	_____ מתוך 10
סך הכול					_____ מתוך 100

משוב המורה

מה היה חזק במיוחד:

מה כדאי לשפר בפעם הבאה:

חלק ג׳ • תיעוד, הערכה עצמית והערכת עמיתים

שם: _____ **כיתה:** _____ **תאריך:** _____

היומן מראה את הדרך שעשיתם – והוא חלק מהציון. ממלאים רק את היומן של המסלול שבחרתם.

יומן שימוש בבינה מלאכותית

#	מה ביקשתי מהכלי (ההנחיה)	מה הכלי הציע	מה שיניתי, בחרתי או דחיתי – ולמה	איך בדקתי (מקור)
1				
2				
3				

מה אני עשיתי	מה הכלי עשה

יומן תהליך (מסלול ללא בינה מלאכותית)

תאריך / שלב	מה עשיתי (סקיצה, טיוטה, ראיון, מדידה...)	מקורות שבהם השתמשתי	מה למדתי או שיניתי

מצרפים ליומן את הסקיצות והטיוטות (גם את אלה שלא נכנסו לתוצר).

הערכה עצמית

- ☐ השתמשתי בלפחות 5 מושגים מהיחידה, והסברתי אותם נכון.
- ☐ בתוצר יש מפה, גרף או טבלת נתונים – עם כותרת, מקרא ומקור.
- ☐ הצגתי לפחות שתי נקודות מבט שונות על הנושא.
- ☐ בניתי שרשרת של סיבה ותוצאה (לפחות 3 חוליות).
- ☐ התוצר ברור, מסודר ומעניין למי שרואה או שומע אותו.
- ☐ בדקתי עובדות במקורות וציינתי אותם.
- ☐ מילאתי את יומן התיעוד (לפי המסלול שבחרתי).

לפי המחוון, הציון שאני נותן/ת לעצמי: _____ מתוך 100 **הדבר שהכי הצליח לי:**

מה הייתי עושה אחרת, ומה למדתי על עצמי כלומד/ת:

✂️ גוזרים ומעבירים לבעלי התוצר

הערכת עמיתים: שני כוכבים ומשאלה

התוצר של: _____ הוערך על ידי: _____

- ☐ הבנתי מה המסר המרכזי של התוצר.
- ☐ מצאתי בתוצר מושגים גיאוגרפיים מהיחידה.
- ☐ יש בתוצר מפה / נתונים שעוזרים להבין.
- ☐ התוצר מקורי ומושקע.

☆ כוכב 1: אהבתי ש...	☆ כוכב 2: למדתי מהתוצר ש...	משאלה: כדאי להוסיף או לשפר...

יצרה: רוית ראש בן ישי

הערכה חלופית ומחוון

יחידה 3: אי שוויון מרחבי

תפריט תוצרים בשני מסלולים: עם בינה מלאכותית · ללא בינה מלאכותית

מדריך למורה | חלק א׳: תפריט תוצרים | חלק ב׳: מחוון (100 נק׳) | חלק ג׳: תיעוד, הערכה עצמית והערכת עמיתים

למורה: איך עובדים עם הערכה החלופית

זמנים

3 שיעורים בכיתה + עבודה בבית במשך שבועיים, ועוד שיעור להצגה (במשחק: ״יריד משחקים״ שבו הקבוצות משחקות זו במשחק של זו).

התארגנות

יחידים, זוגות או קבוצות של 3–4. בתוצרים גדולים (דגם, משחק לוח, דיבייט) – קבוצות עם חלוקת תפקידים: חוקר/ת, מעצב/ת, כותב/ת, מציג/ה. כל תלמיד/ה ממלא/ת הערכה עצמית ויומן אישי.

שני המסלולים

התלמידים בוחרים מסלול לפני תחילת העבודה. שני המסלולים נבדקים באותו מחוון ובאותו ניקוד (100), וההבדל היחיד הוא הקריטריון השישי: ״שימוש אחראי ושקוף״ במסלול עם בינה מלאכותית, ״מקוריות ותיעוד תהליך״ במסלול ללא. אין יתרון לאף מסלול.

התאמות לחנ״מ

מצמצמים את דרישות התוצר (למשל 4 שקפים, 3 חוליות בשרשרת), נותנים תבנית מוכנה ובנק מושגים עם תמונות, מחלקים את העבודה לשלבים עם בדיקה קצרה אחרי כל שלב, ומאפשרים הצגה בעל־פה במקום כתיבה.

התאמות לעולים

מילון מושגים דו־לשוני, משפטי פתיחה מוכנים (״בתוצר שלי רואים ש...״, ״הסיבה היא...״), אפשרות לחבר חלק מהתוצר בשפת האם עם תרגום של המושגים, ותוצרים חזותיים (דגם, מפה מוערת) שמבליטים חוזקות.

איך מונעים ״העתק־הדבק״

מבקשים טיוטה בכיתה לפני העבודה בבית; היומן (הנחיות או סקיצות) הוא חלק מהציון; משלבים נתונים אישיים או מקומיים (תצפית, ראיון, היישוב שלנו) שאי אפשר להעתיק; עורכים שיחת הגנה קצרה של 2–3 דקות: ״הסבירו לי את המושג הזה במילים שלכם״, ״למה בחרתם בנתון הזה?״.

יום ההצגה

גלריה מסתובבת או הצגה של 3 דקות לכל תוצר. כל צופה ממלא/ת הערכת עמיתים לשני תוצרים לפחות (״שני כוכבים ומשאלה״).

טיפ ליחידה

נושא רגיש: חלק מהתלמידים חיים בשוליים או במצוקה כלכלית. מומלץ לעבוד על מדינות או יישובים דמיוניים או רחוקים, ולא לבקש לחשוף פרטים אישיים.

חלק א׳ • בוחרים תוצר ומסלול

שם: _____ **כיתה:** _____ **תאריך:** _____

בסוף היחידה תראו מה למדתם – לא במבחן, אלא בתוצר שאתם יוצרים. בחרו תוצר אחד מהתפריט ומסלול עבודה אחד: **עם בינה מלאכותית** או **ללא בינה מלאכותית**. שני המסלולים נבדקים באותו מחוון ושווים באותה מידה.

? השאלה הגדולה של היחידה: למה יש פערים בין מקומות – ומה אפשר לעשות כדי לצמצם אותם?

איך זה עובד? 4 שלבים

1. בוחרים	2. מתכננים	3. יוצרים ומתעדים	4. מציגים ומעריכים
תוצר ומסלול; ממלאים את ״הבחירה שלי״	טיוטה או סקיצה בכיתה, ומאשרים מול המורה	עובדים וממלאים את היומן (חלק ג׳)	מציגים, ממלאים הערכה עצמית ומעריכים עמיתים

1. מצגת: ״סיפור של שתי מדינות״

השוו בין מדינה מפותחת למדינה פחות מפותחת לפי 4–5 מדדי פיתוח. מקמו כל מדינה על רצף הפיתוח והסבירו מה גורם לפער ואיך המדינות תלויות זו בזו.

חובה לכלול:

- ☐ טבלת מדדים + גרף השוואה
- ☐ שקף ״רצף הפיתוח״ עם מיקום שתי המדינות
- ☐ שקף ״יחסי תלות״: מה כל מדינה נותנת ומקבלת

מסלול עם בינה מלאכותית	מסלול ללא בינה מלאכותית
בקשו מהכלי הסבר נוסף למדדים או רעיון לעיצוב הגרף; את הנתונים לוקחים ממקור סטטיסטי רשמי ומציינים אותו. בדקו שהכלי לא ״המציא״ מספרים.	מוצאים נתונים בחוברת היחידה, באטלס או במקור מודפס; משרטטים גרפים ביד ומצלמים לשקפים.

2. דגם: ״גלעין ושוליים״

בנו דגם תלת־ממדי של מדינה (אמיתית או דמיונית) שמראה את אזור הגלעין ואת אזורי השוליים: גובה הבניינים, כבישים ומסילות, בתי חולים, אוניברסיטאות ומקומות עבודה.

חובה לכלול:

- ☐ הבדל ברור בין הגלעין לשוליים, עם מקרא
- ☐ לפחות 4 סוגי שירותים מסומנים
- ☐ כרטיס הסבר: 2 סיבות לפער ו־2 הצעות לצמצום

מסלול עם בינה מלאכותית	מסלול ללא בינה מלאכותית
אפשר לבקש מהכלי טיוטת סקיצה מלמעלה או רשימת שירותים שכדאי לכלול. הבנייה, המקרא וההסבר – בידיים שלכם.	מתכננים על נייר, בונים מקופסאות, פקקים וחוטים (לדרכים), ומשתמשים בגובה ובצבע כדי להראות פערים.

3. פרוטקסט: "צדק סביבתי עכשיו!"

הכינו כרזת מחאה על מקרה (אמיתי או דמיוני) שבו מפעל מזהם, אתר פסולת או כביש סואן נמצאים ליד שכונה או יישוב בשוליים. מי משלם את מחיר הזיהום – ומי נהנה מהרווח?

חובה לכלול:

- ☐ סיסמה חזקה ואיור או מפה של המקום
- ☐ 2 נקודות מבט לפחות (תושבים / בעלי המפעל / המדינה)
- ☐ דרישה ברורה ומעשית לפתרון

מסלול עם בינה מלאכותית	מסלול ללא בינה מלאכותית
הכלי יכול להציע ניסוחים לדרישה או לסיסמה ולבדוק אם הטיעון הוגן כלפי כל הצדדים; את העובדות בודקים במקור. ציינו על הכרזה איך נעזרתם בכלי.	מעצבים ביד: ציור, קולאז׳ או שבלונות; כותבים טיעונים ודרישה בעצמכם.

4. אינפוגרפיקה: "המדדים מדברים"

בחרו פער אחד (תוחלת חיים, השכלה, גישה למים נקיים, אינטרנט) והציגו אותו באינפוגרפיקה: בין מדינות בעולם או בין יישובים בישראל.

חובה לכלול:

- ☐ 2 גרפים או מפה צבועה לפי ערכים
- ☐ מקור לכל נתון
- ☐ 3 משפטי מסקנה + שאלה אחת למחשבה

מסלול עם בינה מלאכותית	מסלול ללא בינה מלאכותית
השתמשו בכלי כדי ללמוד איך בוחרים סוג גרף מתאים או לקבל משוב על העיצוב – לא כמקור לנתונים.	מעתיקים נתונים ממקור אמין, משרטטים גרפים ומפה צבועה ביד.

5. משחק לוח: "מסלול הפיתוח"

תכננו משחק לוח שבו כל קבוצה מובילה מדינה לאורך רצף הפיתוח. משבצות וקלפים מייצגים אירועים: בניית בית ספר, בצורת, השקעה של תאגיד, חוב, מגפה, סלילת כביש.

חובה לכלול:

- ☐ לוח + 12 קלפי אירוע לפחות, כל אחד עם הסבר קצר
- ☐ הוראות משחק ברורות
- ☐ קלף "חושבים": שאלה על יחסי תלות או גלעין ושוליים

מסלול עם בינה מלאכותית	מסלול ללא בינה מלאכותית
בקשו מהכלי רעיונות לאירועים ולחוקים, ואז בדקו שכל אירוע נכון גיאוגרפית. עצבו בעצמכם, או צרו טיוטת איור ושפרו אותה.	מציירים לוח על קרטון, כותבים קלפים ביד, מכינים כלי משחק וקובייה – ומשחקים ניסיון בכיתה.

✉️ 6. מכתב פנייה: "קולות מהשוליים"

כתבו מכתב (250–350 מילים) לראש/ת הרשות המקומית או לשר/ה דמיוני/ת, בשם תושבי יישוב בשוליים. תארו את הפערים והציעו 3 צעדים לצמצומם.

חובה לכלול:

- ☐ פתיחה מנומסת ותיאור היישוב והמיקום שלו
- ☐ 2 נתונים לפחות שמראים את הפער
- ☐ 3 הצעות מעשיות + סיום ענייני

🤖 מסלול עם בינה מלאכותית	✋ מסלול ללא בינה מלאכותית
אחרי שכתבתם טיוטה, בקשו מהכלי משוב על הבהירות והנימוס של המכתב; סמנו במכתב מה שיניתם בעקבות המשוב.	כותבים טיוטה ביד, מקבלים משוב מחבר/ה, ומשכתבים.

🤖 כללי הזהב לעבודה עם בינה מלאכותית

- ☐ הכלי הוא עוזר, לא מחבר: הרעיון המרכזי, הניסוח הסופי והבחירות – שלכם.
- ☐ מותר: לבקש רעיונות, שאלות מנחות, משוב על טיוטה, הסבר נוסף למושג, טיוטת תמונה או תרשים.
- ☐ אסור: להעתיק טקסט שלם מהכלי ולהגיש אותו כאילו כתבתם אותו.
- ☐ בודקים כל עובדה, מספר ומפה בשני מקורות אמינים לפחות (ספר, חוברת היחידה, אטלס, אתר רשמי של גוף מחקר או סטטיסטיקה).
- ☐ שומרים על פרטיות: לא מקלידים שם מלא, כתובת, תמונה של אדם אמיתי או פרטים אישיים.
- ☐ מתעדים: שומרים את ההנחיות (הפרומפטים) שכתבתם ואת מה ששיניתם – ומצרפים ליומן.
- ☐ מציינים בתוצר עצמו: "בתוצר נעזרנו בכלי בינה מלאכותית לשלבים: ...".

✋ כללי המסלול ללא בינה מלאכותית

- ☐ כל שלב נעשה בידיים ובראש שלכם: סקיצות, טיוטות, מדידות, ראיונות וחיפוש במקורות.
- ☐ משתמשים בחוברת היחידה, באטלס, בספרייה ובמקורות מידע מודפסים או מקוונים – ומציינים אותם.
- ☐ שומרים כל טיוטה וסקיצה (גם את מה שנמחק!) – הן חלק מהציון.
- ☐ חומרים ממוחזרים מבית ומהכיתה מתקבלים בברכה: קרטון, פקקים, בדים, צבעים.

✍️ הבחירה שלי

התוצר שבחרתי:	המסלול שלי:
☐ 1. מצגת ☐ 2. דגם ☐ 3. פרוטקסט ☐ 4. אינפוגרפיקה ☐ 5. משחק לוח ☐ 6. מכתב פנייה	☐ עם בינה מלאכותית ☐ ✋ ללא בינה מלאכותית **אני עובד/ת:** ☐ לבד ☐ בזוג ☐ בקבוצה
שמות השותפים: _____ **תאריך הגשה:** _____ **הנושא או המקום שבחרנו ולמה:**	

חלק ב׳ • המחוון (100 נקודות)

המחוון זהה לכל התוצרים ולשני המסלולים. קראו אותו **לפני** שמתחילים לעבוד – כך תדעו מה חשוב. בשורה האחרונה ממלאים רק את הקריטריון של המסלול שבחרתם.

קריטריון	מצוין	טוב מאוד	טוב	דורש שיפור	ניקוד
ידע ומושגים גיאוגרפיים (25 נק׳)	25–23 נק׳ שימוש נכון ומדויק בלפחות 5 מושגי יחידה (אי שוויון מרחבי, מדד פיתוח, רצף הפיתוח, מדינה מפותחת ופחות מפותחת, יחסי תלות, גלעין ושוליים, צדק סביבתי); המושגים מוסברים בדוגמאות ומקושרים זה לזה.	22–18 נק׳ שימוש נכון ב־4–5 מושגים; רוב ההסברים מדויקים ומלווים בדוגמה.	17–12 נק׳ שימוש ב־2–3 מושגים; חלק מההסברים כלליים או חלקיים.	11–0 נק׳ מושגים מעטים או שגויים; התוכן אינו קשור מספיק ליחידה.	_____ מתוך 25
שימוש במפות ובנתונים (20 נק׳)	20–18 נק׳ טבלה או גרף של מדדי פיתוח (תוחלת חיים, השכלה, הכנסה לנפש), מפת עולם של רמת פיתוח, מפת גלעין ושוליים משולבים בתוצר, עם כותרת, מקרא ומקור – ומשמשים להסקת מסקנה.	17–14 נק׳ יש מפה או נתונים מדויקים עם כותרת ומקור; המסקנה מהם חלקית.	13–10 נק׳ יש מפה או נתונים, אך חסרים כותרת, מקרא או מקור; אין מסקנה.	9–0 נק׳ אין מפה או נתונים, או שהם שגויים ואינם קשורים לנושא.	_____ מתוך 20
חשיבה ביקורתית ונקודות מבט (20 נק׳)	20–18 נק׳ מוצגות לפחות 3 נקודות מבט (למשל: תושבי הגלעין ותושבי השוליים, מדינה מפותחת ומדינה פחות מפותחת, בעלי מפעל, תושבים ליד מקור זיהום); שרשרת סיבה ותוצאה מלאה; עמדה אישית מנומקת בעובדות.	17–14 נק׳ מוצגות 2 נקודות מבט; שרשרת סיבה ותוצאה סבירה; עמדה מנומקת בחלקה.	13–10 נק׳ נקודת מבט אחת עיקרית; קשר סיבה ותוצאה חלקי; עמדה בלי נימוק.	9–0 נק׳ אין נקודות מבט או קשרי סיבה ותוצאה; תיאור בלבד.	_____ מתוך 20
יצירתיות ותקשורת (15 נק׳)	15–14 נק׳ תוצר מקורי, מסודר ומושך; המסר ברור לקהל; הצגה בעל־פה בטוחה ומעניינת.	13–11 נק׳ תוצר מסודר ובהיר; רעיון מעניין; הצגה ברורה.	10–7 נק׳ תוצר שלם אך לא אחיד; המסר לא תמיד ברור.	6–0 נק׳ תוצר חלקי או לא מסודר; קשה להבין את המסר.	_____ מתוך 15
תהליך ורפלקציה (10 נק׳)	10–9 נק׳ עבודה לפי לוח זמנים; רפלקציה כנה שמתארת קושי, פתרון ולמידה; שיתוף פעולה הוגן בקבוצה.	8–7 נק׳ עבודה עקבית; רפלקציה ברורה אך כללית.	6–5 נק׳ עבודה בדחיפה של המורה; רפלקציה קצרה מאוד.	4–0 נק׳ אין רפלקציה, או שהיא לא קשורה לעבודה.	_____ מתוך 10
קריטריון המסלול (10 נק׳) – ממלאים שורה אחת בלבד, לפי המסלול שנבחר					
שימוש אחראי ושקוף בבינה מלאכותית (10 נק׳)	10–9 נק׳ יומן מלא: הנחיות, מה הכלי הציע ומה שונה; כל עובדה נבדקה במקור; ההבחנה ״מה אני עשיתי ומה הכלי עשה״ ברורה ומשכנעת.	8–7 נק׳ יומן כמעט מלא; רוב העובדות נבדקו; ההבחנה ברורה ברובה.	6–5 נק׳ יומן חלקי; בדיקת מקורות מעטה; לא ברור מה נעשה בידי התלמיד/ה.	4–0 נק׳ אין תיעוד, או שהתוצר הועתק מהכלי כמעט כמו שהוא.	_____ מתוך 10
מקוריות ותיעוד תהליך (10 נק׳)	10–9 נק׳ יומן תהליך מלא עם סקיצות וטיוטות; מקורות מצוינים; ניכר שהרעיון והביצוע מקוריים לגמרי.	8–7 נק׳ יומן כמעט מלא; יש טיוטה אחת לפחות ומקורות.	6–5 נק׳ תיעוד חלקי; מקורות חסרים; קשה לראות את שלבי העבודה.	4–0 נק׳ אין תיעוד או מקורות; חלקים הועתקו.	_____ מתוך 10
סך הכול					_____ מתוך 100

משוב המורה

מה היה חזק במיוחד:

מה כדאי לשפר בפעם הבאה:

חלק ג׳ • תיעוד, הערכה עצמית והערכת עמיתים

שם: _____ **כיתה:** _____ **תאריך:** _____

היומן מראה את הדרך שעשיתם – והוא חלק מהציון. ממלאים רק את היומן של המסלול שבחרתם.

יומן שימוש בבינה מלאכותית

#	מה ביקשתי מהכלי (ההנחיה)	מה הכלי הציע	מה שיניתי, בחרתי או דחיתי – ולמה	איך בדקתי (מקור)
1				
2				
3				

מה אני עשיתי	מה הכלי עשה

יומן תהליך (מסלול ללא בינה מלאכותית)

תאריך / שלב	מה עשיתי (סקיצה, טיוטה, ראיון, מדידה...)	מקורות שבהם השתמשתי	מה למדתי או שיניתי

מצרפים ליומן את הסקיצות והטיוטות (גם את אלה שלא נכנסו לתוצר).

הערכה עצמית

- ☐ השתמשתי בלפחות 5 מושגים מהיחידה, והסברתי אותם נכון.
- ☐ בתוצר יש מפה, גרף או טבלת נתונים – עם כותרת, מקרא ומקור.
- ☐ הצגתי לפחות שתי נקודות מבט שונות על הנושא.
- ☐ בניתי שרשרת של סיבה ותוצאה (לפחות 3 חוליות).
- ☐ התוצר ברור, מסודר ומעניין למי שרואה או שומע אותו.
- ☐ בדקתי עובדות במקורות וציינתי אותם.
- ☐ מילאתי את יומן התיעוד (לפי המסלול שבחרתי).

לפי המחוון, הציון שאני נותן/ת לעצמי: _____ מתוך 100 **הדבר שהכי הצליח לי:**

מה הייתי עושה אחרת, ומה למדתי על עצמי כלומד/ת:

✂️ גוזרים ומעבירים לבעלי התוצר

הערכת עמיתים: שני כוכבים ומשאלה

התוצר של: _____ הוערך על ידי: _____

- ☐ הבנתי מה המסר המרכזי של התוצר.
- ☐ מצאתי בתוצר מושגים גיאוגרפיים מהיחידה.
- ☐ יש בתוצר מפה / נתונים שעוזרים להבין.
- ☐ התוצר מקורי ומושקע.

☆ כוכב 1: אהבתי ש...	☆ כוכב 2: למדתי מהתוצר ש...	משאלה: כדאי להוסיף או לשפר...

יצרה: רוית ראש בן ישי

הערכה חלופית ומחוון

יחידה 4: אוכלוסייה במרחב

תפריט תוצרים בשני מסלולים: עם בינה מלאכותית · ללא בינה מלאכותית

מדריך למורה | חלק א׳: תפריט תוצרים | חלק ב׳: מחוון (100 נק׳) | חלק ג׳: תיעוד, הערכה עצמית והערכת עמיתים

למורה: איך עובדים עם הערכה החלופית

זמנים

4–3 שיעורים בכיתה + עבודה בבית במשך שבועיים, ועוד שיעור להצגה (בסימולציה: שיעור שלם).

התארגנות

יחידים, זוגות או קבוצות של 3–4. בתוצרים גדולים (דגם, משחק לוח, דיבייט) – קבוצות עם חלוקת תפקידים: חוקר/ת, מעצב/ת, כותב/ת, מציג/ה. כל תלמיד/ה ממלא/ת הערכה עצמית ויומן אישי.

שני המסלולים

התלמידים בוחרים מסלול לפני תחילת העבודה. שני המסלולים נבדקים באותו מחוון ובאותו ניקוד (100), וההבדל היחיד הוא הקריטריון השישי: ״שימוש אחראי ושקוף״ במסלול עם בינה מלאכותית, ״מקוריות ותיעוד תהליך״ במסלול ללא. אין יתרון לאף מסלול.

התאמות לחנ״מ

מצמצמים את דרישות התוצר (למשל 4 שקפים, 3 חוליות בשרשרת), נותנים תבנית מוכנה ובנק מושגים עם תמונות, מחלקים את העבודה לשלבים עם בדיקה קצרה אחרי כל שלב, ומאפשרים הצגה בעל־פה במקום כתיבה.

התאמות לעולים

מילון מושגים דו־לשוני, משפטי פתיחה מוכנים (״בתוצר שלי רואים ש...״, ״הסיבה היא...״), אפשרות לחבר חלק מהתוצר בשפת האם עם תרגום של המושגים, ותוצרים חזותיים (דגם, מפה מוערת) שמבליטים חוזקות.

איך מונעים ״העתק־הדבק״

מבקשים טיוטה בכיתה לפני העבודה בבית; היומן (הנחיות או סקיצות) הוא חלק מהציון; משלבים נתונים אישיים או מקומיים (תצפית, ראיון, היישוב שלנו) שאי אפשר להעתיק; עורכים שיחת הגנה קצרה של 2–3 דקות: ״הסבירו לי את המושג הזה במילים שלכם״, ״למה בחרתם בנתון הזה?״.

יום ההצגה

גלריה מסתובבת או הצגה של 3 דקות לכל תוצר. כל צופה ממלא/ת הערכת עמיתים לשני תוצרים לפחות (״שני כוכבים ומשאלה״).

טיפ ליחידה

בכיתה עם עולים ומהגרים – הזדמנות נפלאה להשמיע את קולם, אבל רק בהסכמה. תמיד מציעים גם אפשרות של משפחה דמיונית או מקרה בוחן מהחוברת.

חלק א׳ • בוחרים תוצר ומסלול

שם: _____ **כיתה:** _____ **תאריך:** _____

בסוף היחידה תראו מה למדתם – לא במבחן, אלא בתוצר שאתם יוצרים. בחרו תוצר אחד מהתפריט ומסלול עבודה אחד: **עם בינה מלאכותית** או **ללא בינה מלאכותית**. שני המסלולים נבדקים באותו מחוון ושווים באותה מידה.

? השאלה הגדולה של היחידה: איפה אנשים גרים, למה הם עוברים – ואיך זה משנה מקומות?

איך זה עובד? 4 שלבים

1. בוחרים	2. מתכננים	3. יוצרים ומתעדים	4. מציגים ומעריכים
תוצר ומסלול; ממלאים את "הבחירה שלי"	טיוטה או סקיצה בכיתה, ומאשרים מול המורה	עובדים וממלאים את היומן (חלק ג׳)	מציגים, ממלאים הערכה עצמית ומעריכים עמיתים

1. מצגת: "תעודת זהות של מדינה"

בחרו מדינה והכינו לה "תעודת זהות של אוכלוסייה" במצגת: גודל וצפיפות, תפרוסת, פירמידת גילים, ריבוי טבעי, הגירה ומגוון (שפות, דתות, תרבויות).

חובה לכלול:

- ☐ מפת תפרוסת או צפיפות + פירמידת גילים
- ☐ הסבר: אוכלוסייה צעירה או מזדקנת – ומה ההשלכות
- ☐ שקף "אתגר וחזון": בעיה אחת והצעה לפתרון

מסלול עם בינה מלאכותית	מסלול ללא בינה מלאכותית
אפשר להיעזר בכלי לתכנון מבנה המצגת ולהסבר על קריאת פירמידה; את הנתונים לוקחים ממקור סטטיסטי רשמי ובודקים.	מוצאים נתונים בחוברת ובאטלס, משרטטים את הפירמידה על נייר משבצות ומצלמים.

2. דגם: "בונים פירמידת גילים"

בנו שתי פירמידות גילים תלת־ממדיות מקוביות, קרטון או פלסטלינה: של מדינה צעירה ושל מדינה מזדקנת. הציגו מה כל צורה מספרת על ילודה, תמותה ותוחלת חיים.

חובה לכלול:

- ☐ שתי פירמידות עם צירים, גילים ומינים מסומנים
- ☐ כרטיס השוואה: 3 הבדלים והסבר לכל אחד
- ☐ שאלת המשך: אילו שירותים צריכה כל מדינה?

מסלול עם בינה מלאכותית	מסלול ללא בינה מלאכותית
אפשר לבקש מהכלי עזרה בחישוב קנה המידה (כמה קוביות לכל אחוז) או רעיון לתצוגה; את הבנייה ואת ההסבר עושים לבד.	מחשבים קנה מידה בעזרת המורה, בונים, צובעים ומצלמים את שלבי הבנייה.

3. פרוטקסט: כרזת עמדה על אוכלוסייה

הכינו כרזת עמדה על סוגיה מהיחידה: קליטה הוגנת של מהגרים ועולים, מקום לכולם בעיר הצפופה, או "מדינה מזדקנת צריכה...".

חובה לכלול:

- ☐ סיסמה מכבדת ולא פוגענית
- ☐ 2 נתונים לפחות עם מקור
- ☐ 2 נקודות מבט + קריאה לפעולה

מסלול עם בינה מלאכותית	מסלול ללא בינה מלאכותית
בקשו מהכלי רעיונות לסיסמאות ובדקו איתו שהניסוח לא פוגע באף קבוצה; אפשר טיוטת תמונה לרקע (בלי פנים של אנשים אמיתיים).	מעצבים ביד, כותבים טיעונים לבד, ומקבלים משוב מחבר/ה לפני הגרסה הסופית.

4. סיפור מפה: "מסע של הגירה"

ספרו על גבי מפה את מסלול ההגירה של משפחה (אמיתית מהמשפחה שלכם או דמיונית, לפי מקרה בוחן מהחוברת): מאיפה, לאן, למה, באילו קשיים נתקלו ואיך השתנה המקום החדש.

חובה לכלול:

- ☐ מפה עם מסלול, תחנות ותאריכים
- ☐ גורמי דחיפה וגורמי משיכה, בטבלה או בסמלים
- ☐ סוג ההגירה (מרצון / כפויה, פנימית / בין־לאומית) + השלכה אחת על המקום הקולט

מסלול עם בינה מלאכותית	מסלול ללא בינה מלאכותית
אפשר להיעזר בכלי כדי להבין את ההקשר ההיסטורי של מסלול מסוים, ולבדוק אותו באטלס ובמקור נוסף. פרטים אישיים של המשפחה – לא מקלידים לכלי.	משרטטים את המפה ביד, מוסיפים תמונות או ציורים בכל תחנה, וכותבים את הסיפור בעצמכם.

5. פודקאסט: "הסיפור שלנו – עברנו דירה, עברנו ארץ"

ראיינו בן או בת משפחה, שכן/ה או איש/אשת צוות שעברו מעיר לעיר או מארץ לארץ. הקליטו פרק של 3–4 דקות על ההחלטה, על המסע ועל ההסתגלות.

חובה לכלול:

- ☐ שאלות על גורמי דחיפה ומשיכה
- ☐ רגע אחד של קושי ורגע אחד של הצלחה
- ☐ סיכום שלכם שמקשר את הסיפור למושגי היחידה

מסלול עם בינה מלאכותית	מסלול ללא בינה מלאכותית
בקשו מהכלי עזרה בניסוח שאלות פתוחות ומכבדות; את הראיון עורכים אתם עם אדם אמיתי ובהסכמתו/ה. לא מעלים את ההקלטה לכלי.	כותבים שאלות ביד, מקליטים בטלפון, עורכים לבד ומוסיפים פתיח וסיום.

⚖️ 6. סימולציה: "ועדת התכנון"

בקבוצות, אתם ועדת התכנון של עיר שבה מספר הקשישים עולה ומספר הילדים יורד (או להפך). יש תקציב לפרויקט אחד: גן ילדים, מרכז יום לקשישים, פארק, דיור לצעירים. החליטו ונמקו.

חובה לכלול:

- ☐ כל חבר/ת קבוצה מייצג/ת קבוצת גיל אחרת
- ☐ שימוש בפירמידת הגילים של העיר כראיה
- ☐ החלטה משותפת + נימוק + מה ויתרנו

🤖 מסלול עם בינה מלאכותית	✋ מסלול ללא בינה מלאכותית
אפשר לבקש מהכלי לייצג "תושב/ת עם דעה אחרת" כדי להתאמן בתשובה לטיעונים; את ההחלטה מקבלים לבד ומנמקים בנתונים.	מכינים כרטיסי תפקיד ביד, מנהלים דיון עם יו"ר ומזכיר/ה ורושמים פרוטוקול.

🤖 כללי הזהב לעבודה עם בינה מלאכותית

- ☐ הכלי הוא עוזר, לא מחבר: הרעיון המרכזי, הניסוח הסופי והבחירות – שלכם.
- ☐ מותר: לבקש רעיונות, שאלות מנחות, משוב על טיוטה, הסבר נוסף למושג, טיוטת תמונה או תרשים.
- ☐ אסור: להעתיק טקסט שלם מהכלי ולהגיש אותו כאילו כתבתם אותו.
- ☐ בודקים כל עובדה, מספר ומפה בשני מקורות אמינים לפחות (ספר, חוברת היחידה, אטלס, אתר רשמי של גוף מחקר או סטטיסטיקה).
- ☐ שומרים על פרטיות: לא מקלידים שם מלא, כתובת, תמונה של אדם אמיתי או פרטים אישיים.
- ☐ מתעדים: שומרים את ההנחיות (הפרומפטים) שכתבתם ואת מה ששיניתם – ומצרפים ליומן.
- ☐ מציינים בתוצר עצמו: "בתוצר נעזרנו בכלי בינה מלאכותית לשלבים: ...".

✋ כללי המסלול ללא בינה מלאכותית

- ☐ כל שלב נעשה בידיים ובראש שלכם: סקיצות, טיוטות, מדידות, ראיונות וחיפוש במקורות.
- ☐ משתמשים בחוברת היחידה, באטלס, בספרייה ובמקורות מידע מודפסים או מקוונים – ומציינים אותם.
- ☐ שומרים כל טיוטה וסקיצה (גם את מה שנמחק!) – הן חלק מהציון.
- ☐ חומרים ממוחזרים מבית ומהכיתה מתקבלים בברכה: קרטון, פקקים, בדים, צבעים.

✍️ הבחירה שלי

התוצר שבחרתי:	המסלול שלי:
☐ 1. מצגת ☐ 2. דגם ☐ 3. פרוטקסט ☐ 4. סיפור מפה ☐ 5. פודקאסט ☐ 6. סימולציה	☐ עם בינה מלאכותית ☐ ✋ ללא בינה מלאכותית **אני עובד/ת:** ☐ לבד ☐ בזוג ☐ בקבוצה
שמות השותפים: _____ **תאריך הגשה:** _____ **הנושא או המקום שבחרנו ולמה:**	

חלק ב׳ • המחוון (100 נקודות)

המחוון זהה לכל התוצרים ולשני המסלולים. קראו אותו **לפני** שמתחילים לעבוד – כך תדעו מה חשוב. בשורה האחרונה ממלאים רק את הקריטריון של המסלול שבחרתם.

קריטריון	מצוין	טוב מאוד	טוב	דורש שיפור	ניקוד
ידע ומושגים גיאוגרפיים (25 נק׳)	25–23 נק׳ שימוש נכון ומדויק בלפחות 5 מושגי יחידה (תפרוסת אוכלוסייה, צפיפות, ריבוי טבעי, פירמידת גילים, אוכלוסייה צעירה ומזדקנת, הגירה, גורמי דחיפה ומשיכה, הגירה פנימית); המושגים מוסברים בדוגמאות ומקושרים זה לזה.	22–18 נק׳ שימוש נכון ב־4–5 מושגים; רוב ההסברים מדויקים ומלווים בדוגמה.	17–12 נק׳ שימוש ב־2–3 מושגים; חלק מההסברים כלליים או חלקיים.	11–0 נק׳ מושגים מעטים או שגויים; התוכן אינו קשור מספיק ליחידה.	_____ מתוך 25
שימוש במפות ובנתונים (20 נק׳)	20–18 נק׳ מפת צפיפות, פירמידת גילים, גרף גידול אוכלוסייה, מפת מסלול הגירה משולבים בתוצר, עם כותרת, מקרא ומקור – ומשמשים להסקת מסקנה.	17–14 נק׳ יש מפה או נתונים מדויקים עם כותרת ומקור; המסקנה מהם חלקית.	13–10 נק׳ יש מפה או נתונים, אך חסרים כותרת, מקרא או מקור; אין מסקנה.	9–0 נק׳ אין מפה או נתונים, או שהם שגויים ואינם קשורים לנושא.	_____ מתוך 20
חשיבה ביקורתית ונקודות מבט (20 נק׳)	20–18 נק׳ מוצגות לפחות 3 נקודות מבט (למשל: מהגר/ת ובני המשפחה, תושבי המקום הקולט, צעירים וקשישים, מתכנני ערים); שרשרת סיבה ותוצאה מלאה; עמדה אישית מנומקת בעובדות.	17–14 נק׳ מוצגות 2 נקודות מבט; שרשרת סיבה ותוצאה סבירה; עמדה מנומקת בחלקה.	13–10 נק׳ נקודת מבט אחת עיקרית; קשר סיבה ותוצאה חלקי; עמדה בלי נימוק.	9–0 נק׳ אין נקודות מבט או קשרי סיבה ותוצאה; תיאור בלבד.	_____ מתוך 20
יצירתיות ותקשורת (15 נק׳)	15–14 נק׳ תוצר מקורי, מסודר ומושך; המסר ברור לקהל; הצגה בעל־פה בטוחה ומעניינת.	13–11 נק׳ תוצר מסודר ובהיר; רעיון מעניין; הצגה ברורה.	10–7 נק׳ תוצר שלם אך לא אחיד; המסר לא תמיד ברור.	6–0 נק׳ תוצר חלקי או לא מסודר; קשה להבין את המסר.	_____ מתוך 15
תהליך ורפלקציה (10 נק׳)	10–9 נק׳ עבודה לפי לוח זמנים; רפלקציה כנה שמתארת קושי, פתרון ולמידה; שיתוף פעולה הוגן בקבוצה.	8–7 נק׳ עבודה עקבית; רפלקציה ברורה אך כללית.	6–5 נק׳ עבודה בדחיפה של המורה; רפלקציה קצרה מאוד.	4–0 נק׳ אין רפלקציה, או שהיא לא קשורה לעבודה.	_____ מתוך 10
קריטריון המסלול (10 נק׳) – ממלאים שורה אחת בלבד, לפי המסלול שנבחר					
שימוש אחראי ושקוף בבינה מלאכותית (10 נק׳)	10–9 נק׳ יומן מלא: הנחיות, מה הכלי הציע ומה שונה; כל עובדה נבדקה במקור; ההבחנה ״מה אני עשיתי ומה הכלי עשה״ ברורה ומשכנעת.	8–7 נק׳ יומן כמעט מלא; רוב העובדות נבדקו; ההבחנה ברורה ברובה.	6–5 נק׳ יומן חלקי; בדיקת מקורות מעטה; לא ברור מה נעשה בידי התלמיד/ה.	4–0 נק׳ אין תיעוד, או שהתוצר הועתק מהכלי כמעט כמו שהוא.	_____ מתוך 10
מקוריות ותיעוד תהליך (10 נק׳)	10–9 נק׳ יומן תהליך מלא עם סקיצות וטיוטות; מקורות מצוינים; ניכר שהרעיון והביצוע מקוריים לגמרי.	8–7 נק׳ יומן כמעט מלא; יש טיוטה אחת לפחות ומקורות.	6–5 נק׳ תיעוד חלקי; מקורות חסרים; קשה לראות את שלבי העבודה.	4–0 נק׳ אין תיעוד או מקורות; חלקים הועתקו.	_____ מתוך 10
סך הכול					_____ מתוך 100

משוב המורה

מה היה חזק במיוחד:

מה כדאי לשפר בפעם הבאה:

חלק ג׳ • תיעוד, הערכה עצמית והערכת עמיתים

שם: _____ **כיתה:** _____ **תאריך:** _____

היומן מראה את הדרך שעשיתם – והוא חלק מהציון. ממלאים רק את היומן של המסלול שבחרתם.

יומן שימוש בבינה מלאכותית

#	מה ביקשתי מהכלי (ההנחיה)	מה הכלי הציע	מה שיניתי, בחרתי או דחיתי – ולמה	איך בדקתי (מקור)
1				
2				
3				

מה אני עשיתי	מה הכלי עשה

יומן תהליך (מסלול ללא בינה מלאכותית)

תאריך / שלב	מה עשיתי (סקיצה, טיוטה, ראיון, מדידה...)	מקורות שבהם השתמשתי	מה למדתי או שיניתי

מצרפים ליומן את הסקיצות והטיוטות (גם את אלה שלא נכנסו לתוצר).

הערכה עצמית

- ☐ השתמשתי בלפחות 5 מושגים מהיחידה, והסברתי אותם נכון.
- ☐ בתוצר יש מפה, גרף או טבלת נתונים – עם כותרת, מקרא ומקור.
- ☐ הצגתי לפחות שתי נקודות מבט שונות על הנושא.
- ☐ בניתי שרשרת של סיבה ותוצאה (לפחות 3 חוליות).
- ☐ התוצר ברור, מסודר ומעניין למי שרואה או שומע אותו.
- ☐ בדקתי עובדות במקורות וציינתי אותם.
- ☐ מילאתי את יומן התיעוד (לפי המסלול שבחרתי).

לפי המחוון, הציון שאני נותן/ת לעצמי: _____ מתוך 100 **הדבר שהכי הצליח לי:**

מה הייתי עושה אחרת, ומה למדתי על עצמי כלומד/ת:

✂️ גוזרים ומעבירים לבעלי התוצר

הערכת עמיתים: שני כוכבים ומשאלה

התוצר של: _____ הוערך על ידי: _____

- ☐ הבנתי מה המסר המרכזי של התוצר.
- ☐ מצאתי בתוצר מושגים גיאוגרפיים מהיחידה.
- ☐ יש בתוצר מפה / נתונים שעוזרים להבין.
- ☐ התוצר מקורי ומושקע.

☆ כוכב 1: אהבתי ש...	☆ כוכב 2: למדתי מהתוצר ש...	משאלה: כדאי להוסיף או לשפר...

יצרה: רוית ראש בן ישי

הערכה חלופית ומחוון

יחידה 5: יישובים כפריים ועירוניים במרחב משתנה

תפריט תוצרים בשני מסלולים: עם בינה מלאכותית · ללא בינה מלאכותית

מדריך למורה | חלק א׳: תפריט תוצרים | חלק ב׳: מחוון (100 נק׳) | חלק ג׳: תיעוד, הערכה עצמית והערכת עמיתים

למורה: איך עובדים עם הערכה החלופית

זמנים

3 שיעורים בכיתה + סיור או תצפית שטח + עבודה בבית במשך שבועיים, ועוד שיעור להצגה.

התארגנות

יחידים, זוגות או קבוצות של 3–4. בתוצרים גדולים (דגם, משחק לוח, דיבייט) – קבוצות עם חלוקת תפקידים: חוקר/ת, מעצב/ת, כותב/ת, מציג/ה. כל תלמיד/ה ממלא/ת הערכה עצמית ויומן אישי.

שני המסלולים

התלמידים בוחרים מסלול לפני תחילת העבודה. שני המסלולים נבדקים באותו מחוון ובאותו ניקוד (100), וההבדל היחיד הוא הקריטריון השישי: ״שימוש אחראי ושקוף״ במסלול עם בינה מלאכותית, ״מקוריות ותיעוד תהליך״ במסלול ללא. אין יתרון לאף מסלול.

התאמות לחנ״מ

מצמצמים את דרישות התוצר (למשל 4 שקפים, 3 חוליות בשרשרת), נותנים תבנית מוכנה ובנק מושגים עם תמונות, מחלקים את העבודה לשלבים עם בדיקה קצרה אחרי כל שלב, ומאפשרים הצגה בעל־פה במקום כתיבה.

התאמות לעולים

מילון מושגים דו־לשוני, משפטי פתיחה מוכנים (״בתוצר שלי רואים ש...״, ״הסיבה היא...״), אפשרות לחבר חלק מהתוצר בשפת האם עם תרגום של המושגים, ותוצרים חזותיים (דגם, מפה מוערת) שמבליטים חוזקות.

איך מונעים ״העתק־הדבק״

מבקשים טיוטה בכיתה לפני העבודה בבית; היומן (הנחיות או סקיצות) הוא חלק מהציון; משלבים נתונים אישיים או מקומיים (תצפית, ראיון, היישוב שלנו) שאי אפשר להעתיק; עורכים שיחת הגנה קצרה של 2–3 דקות: ״הסבירו לי את המושג הזה במילים שלכם״, ״למה בחרתם בנתון הזה?״.

יום ההצגה

גלריה מסתובבת או הצגה של 3 דקות לכל תוצר. כל צופה ממלא/ת הערכת עמיתים לשני תוצרים לפחות (״שני כוכבים ומשאלה״).

טיפ ליחידה

מומלץ לחבר לתצפית השטח שבחוברת – הנתונים מהתצפית הם ״חומר הגלם״ של רוב התוצרים, וכך קשה מאוד להעתיק.

חלק א׳ • בוחרים תוצר ומסלול

שם: _____ **כיתה:** _____ **תאריך:** _____

בסוף היחידה תראו מה למדתם – לא במבחן, אלא בתוצר שאתם יוצרים. בחרו תוצר אחד מהתפריט ומסלול עבודה אחד: **עם בינה מלאכותית** או **ללא בינה מלאכותית**. שני המסלולים נבדקים באותו מחוון ושווים באותה מידה.

? השאלה הגדולה של היחידה: למה יישובים קמים דווקא במקום מסוים – ואיך הם משתנים?

איך זה עובד? 4 שלבים

1. בוחרים	2. מתכננים	3. יוצרים ומתעדים	4. מציגים ומעריכים
תוצר ומסלול; ממלאים את "הבחירה שלי"	טיוטה או סקיצה בכיתה, ומאשרים מול המורה	עובדים וממלאים את היומן (חלק ג׳)	מציגים, ממלאים הערכה עצמית ומעריכים עמיתים

1. מצגת: "הסיפור של היישוב שלי"

ספרו במצגת את סיפור היישוב שלכם (או יישוב שבחרתם): למה קם במקום הזה, איזה סוג יישוב הוא, איך הוא בנוי ומה השתנה בו לאורך השנים.

חובה לכלול:

- ☐ מפת מיקום + 3 גורמי מיקום
- ☐ שקף שימושי קרקע (מגורים, מסחר, תעשייה, שטחים פתוחים)
- ☐ שקף "פעם והיום" ושקף "היישוב בעוד 20 שנה"

מסלול עם בינה מלאכותית	מסלול ללא בינה מלאכותית
בקשו מהכלי שאלות מחקר על היישוב או רעיונות למבנה; כל עובדה היסטורית בודקים באתר הרשות המקומית, בספר או אצל ותיקי היישוב.	מראיינים ותיקים, מצלמים ומשרטטים מפה ביד, ומוצאים תמונות ישנות באלבומים.

2. דגם: "העיר הירוקה של המחר"

בנו דגם של שכונה או מרכז עיר שמתמודדים עם מטרדי העיר הגדולה: פקקים, זיהום, חום וצפיפות. שלבו בדגם לפחות 4 פתרונות ירוקים.

חובה לכלול:

- ☐ אזורי שימושי קרקע מסומנים במקרא צבעים
- ☐ 4 פתרונות ירוקים (גגות ירוקים, רכבת קלה, שבילי אופניים, פארק...)
- ☐ כרטיס הסבר: איזה מטרד כל פתרון מצמצם

מסלול עם בינה מלאכותית	מסלול ללא בינה מלאכותית
אפשר לבקש מהכלי רעיונות לפתרונות ירוקים מהעולם או טיוטת סקיצה מלמעלה; הבנייה וההסבר – שלכם.	מתכננים על נייר משבצות ובונים מקרטון, ספוג (לעצים), מקלות ובקבוקים ממוחזרים.

3. פרוטקסט: "מגיע לנו יישוב טוב יותר!"

בחרו מטרד אמיתי ביישוב שלכם (פקקים, מחסור בצל ובשטחים ירוקים, רעש, זיהום, חוסר בתחבורה ציבורית) והכינו כרזת מחאה עם פתרון.

חובה לכלול:

- ☐ תמונה או ציור מהשטח
- ☐ נתון מתצפית (כמה מכוניות בדקה, כמה עצים ברחוב...)
- ☐ פתרון ירוק ומעשי + למי פונים

מסלול עם בינה מלאכותית	מסלול ללא בינה מלאכותית
הכלי יכול לעזור בניסוח הסיסמה ובבדיקת בהירות הטיעון; הנתונים מגיעים מהתצפית שלכם – לא מהכלי.	יוצאים לתצפית, סופרים ומצלמים, ומעצבים ביד.

4. מפה מוערת: "תצפית שטח"

צאו לסיור במסלול קצר ביישוב (או בעזרת תצלום אוויר) וצרו מפה מוערת: שימושי קרקע, מבנים ותיקים וחדשים, מטרדים ופתרונות. הוסיפו תמונות או סקיצות.

חובה לכלול:

- ☐ מפה עם חץ צפון, קנה מידה ומקרא
- ☐ 8 הערות לפחות על המפה
- ☐ מסקנה: איזה חלק ביישוב משתנה הכי מהר – ולמה?

מסלול עם בינה מלאכותית	מסלול ללא בינה מלאכותית
אפשר להיעזר בכלי כדי לזהות סוגי שימושי קרקע או לנסח את ההערות בבהירות, אחרי שאספתם את המידע בשטח בעצמכם.	משרטטים מפה ביד, מדביקים תמונות מודפסות או סקיצות, וכותבים את ההערות בכתב יד.

5. משחק לוח: "בונים עיר"

תכננו משחק לוח שבו השחקנים מפתחים יישוב מכפר קטן ועד מטרופולין. קלפים של גורמי מיקום, תמורות כפריות, עיור, מטרדים ופתרונות ירוקים קובעים את ההתקדמות.

חובה לכלול:

- ☐ לוח + 15 קלפים לפחות, כל אחד עם הסבר
- ☐ שלבים: כפר ← עיירה ← עיר ← מטרופולין ← עיר עולם
- ☐ חוק שמעודד פתרונות ירוקים

מסלול עם בינה מלאכותית	מסלול ללא בינה מלאכותית
בקשו מהכלי רעיונות לקלפים ולחוקים ובדקו כל אחד מול החוברת; אפשר טיוטת איור ללוח ולעצב סביבה.	מציירים לוח וקלפים ביד, מכינים כלי משחק ומבצעים משחק ניסיון.

6. כתבה או סרטון: "כפר שהפך לפרבר"

הכינו כתבה (300–400 מילים) או סרטון קצר (2 דקות) על תמורות במרחב הכפרי: חקלאות שהשתנתה, תיירות כפרית, בנייה חדשה ותושבים שעובדים בעיר.

חובה לכלול:

- ☐ ראיון עם תושב/ת ותיק/ה או חקלאי/ת
- ☐ תמונות "פעם והיום" עם כיתוב
- ☐ השלכה חיובית ושלילית אחת לפחות

מסלול עם בינה מלאכותית	מסלול ללא בינה מלאכותית
כתבו טיוטה בעצמכם ואז בקשו מהכלי משוב על המבנה והכותרת; סמנו את השינויים.	מראיינים, מצלמים ועורכים בעצמכם; כותבים טיוטה וגרסה סופית.

כללי הזהב לעבודה עם בינה מלאכותית

- ☐ הכלי הוא עוזר, לא מחבר: הרעיון המרכזי, הניסוח הסופי והבחירות – שלכם.
- ☐ מותר: לבקש רעיונות, שאלות מנחות, משוב על טיוטה, הסבר נוסף למושג, טיוטת תמונה או תרשים.
- ☐ אסור: להעתיק טקסט שלם מהכלי ולהגיש אותו כאילו כתבתם אותו.
- ☐ בודקים כל עובדה, מספר ומפה בשני מקורות אמינים לפחות (ספר, חוברת היחידה, אטלס, אתר רשמי של גוף מחקר או סטטיסטיקה).
- ☐ שומרים על פרטיות: לא מקלידים שם מלא, כתובת, תמונה של אדם אמיתי או פרטים אישיים.
- ☐ מתעדים: שומרים את ההנחיות (הפרומפטים) שכתבתם ואת מה ששיניתם – ומצרפים ליומן.
- ☐ מציינים בתוצר עצמו: "בתוצר נעזרנו בכלי בינה מלאכותית לשלבים: ...".

כללי המסלול ללא בינה מלאכותית

- ☐ כל שלב נעשה בידיים ובראש שלכם: סקיצות, טיוטות, מדידות, ראיונות וחיפוש במקורות.
- ☐ משתמשים בחוברת היחידה, באטלס, בספרייה ובמקורות מידע מודפסים או מקוונים – ומציינים אותם.
- ☐ שומרים כל טיוטה וסקיצה (גם את מה שנמחק!) – הן חלק מהציון.
- ☐ חומרים ממוחזרים מבית ומהכיתה מתקבלים בברכה: קרטון, פקקים, בדים, צבעים.

הבחירה שלי

התוצר שבחרתי:	המסלול שלי:
☐ 1. מצגת ☐ 2. דגם ☐ 3. פרוטקסט ☐ 4. מפה מוערת ☐ 5. משחק לוח ☐ 6. כתבה או סרטון	☐ עם בינה מלאכותית ☐ ללא בינה מלאכותית **אני עובד/ת:** ☐ לבד ☐ בזוג ☐ בקבוצה

שמות השותפים: _____ **תאריך הגשה:** _____

הנושא או המקום שבחרנו ולמה:

_____

_____

חלק ב׳ • המחוון (100 נקודות)

המחוון זהה לכל התוצרים ולשני המסלולים. קראו אותו **לפני** שמתחילים לעבוד – כך תדעו מה חשוב. בשורה האחרונה ממלאים רק את הקריטריון של המסלול שבחרתם.

קריטריון	מצוין	טוב מאוד	טוב	דורש שיפור	ניקוד
ידע ומושגים גיאוגרפיים (25 נק׳)	23–25 נק׳ שימוש נכון ומדויק בלפחות 5 מושגי יחידה (יישוב כפרי ויישוב עירוני, גורמי מיקום, תמורות במרחב הכפרי, שימושי קרקע, מרכז עסקים ראשי (מע״ר), עיור, מטרופולין, עיר עולם, מטרדים עירוניים, פתרונות ירוקים); המושגים מוסברים בדוגמאות ומקושרים זה לזה.	18–22 נק׳ שימוש נכון ב־4–5 מושגים; רוב ההסברים מדויקים ומלווים בדוגמה.	12–17 נק׳ שימוש ב־2–3 מושגים; חלק מההסברים כלליים או חלקיים.	0–11 נק׳ מושגים מעטים או שגויים; התוכן אינו קשור מספיק ליחידה.	_____ מתוך 25
שימוש במפות ובנתונים (20 נק׳)	18–20 נק׳ מפת שימושי קרקע או תצלום אוויר של היישוב, מפת מיקום, גרף עיור לאורך זמן, תיעוד מתצפית שטח משולבים בתוצר, עם כותרת, מקרא ומקור – ומשמשים להסקת מסקנה.	14–17 נק׳ יש מפה או נתונים מדויקים עם כותרת ומקור; המסקנה מהם חלקית.	10–13 נק׳ יש מפה או נתונים, אך חסרים כותרת, מקרא או מקור; אין מסקנה.	0–9 נק׳ אין מפה או נתונים, או שהם שגויים ואינם קשורים לנושא.	_____ מתוך 20
חשיבה ביקורתית ונקודות מבט (20 נק׳)	18–20 נק׳ מוצגות לפחות 3 נקודות מבט (למשל: תושבים ותיקים וחדשים, חקלאי/ת, בעלי עסקים במרכז העיר, מתכננת ערים, נוסעים בתחבורה ציבורית); שרשרת סיבה ותוצאה מלאה; עמדה אישית מנומקת בעובדות.	14–17 נק׳ מוצגות 2 נקודות מבט; שרשרת סיבה ותוצאה סבירה; עמדה מנומקת בחלקה.	10–13 נק׳ נקודת מבט אחת עיקרית; קשר סיבה ותוצאה חלקי; עמדה בלי נימוק.	0–9 נק׳ אין נקודות מבט או קשרי סיבה ותוצאה; תיאור בלבד.	_____ מתוך 20
יצירתיות ותקשורת (15 נק׳)	14–15 נק׳ תוצר מקורי, מסודר ומושך; המסר ברור לקהל; הצגה בעל־פה בטוחה ומעניינת.	11–13 נק׳ תוצר מסודר ובהיר; רעיון מעניין; הצגה ברורה.	7–10 נק׳ תוצר שלם אך לא אחיד; המסר לא תמיד ברור.	0–6 נק׳ תוצר חלקי או לא מסודר; קשה להבין את המסר.	_____ מתוך 15
תהליך ורפלקציה (10 נק׳)	9–10 נק׳ עבודה לפי לוח זמנים; רפלקציה כנה שמתארת קושי, פתרון ולמידה; שיתוף פעולה הוגן בקבוצה.	7–8 נק׳ עבודה עקבית; רפלקציה ברורה אך כללית.	5–6 נק׳ עבודה בדחיפה של המורה; רפלקציה קצרה מאוד.	0–4 נק׳ אין רפלקציה, או שהיא לא קשורה לעבודה.	_____ מתוך 10
קריטריון המסלול (10 נק׳) – ממלאים שורה אחת בלבד, לפי המסלול שנבחר					
שימוש אחראי ושקוף בבינה מלאכותית (10 נק׳)	9–10 נק׳ יומן מלא: הנחיות, מה הכלי הציע ומה שונה; כל עובדה נבדקה במקור; ההבחנה ״מה אני עשיתי ומה הכלי עשה״ ברורה ומשכנעת.	7–8 נק׳ יומן כמעט מלא; רוב העובדות נבדקו; ההבחנה ברורה ברובה.	5–6 נק׳ יומן חלקי; בדיקת מקורות מעטה; לא ברור מה נעשה בידי התלמיד/ה.	0–4 נק׳ אין תיעוד, או שהתוצר הועתק מהכלי כמעט כמו שהוא.	_____ מתוך 10
מקוריות ותיעוד תהליך (10 נק׳)	9–10 נק׳ יומן תהליך מלא עם סקיצות וטיוטות; מקורות מצוינים; ניכר שהרעיון והביצוע מקוריים לגמרי.	7–8 נק׳ יומן כמעט מלא; יש טיוטה אחת לפחות ומקורות.	5–6 נק׳ תיעוד חלקי; מקורות חסרים; קשה לראות את שלבי העבודה.	0–4 נק׳ אין תיעוד או מקורות; חלקים הועתקו.	_____ מתוך 10
סך הכול					_____ מתוך 100

משוב המורה

מה היה חזק במיוחד:

מה כדאי לשפר בפעם הבאה:

חלק ג׳ • תיעוד, הערכה עצמית והערכת עמיתים

שם: _____ **כיתה:** _____ **תאריך:** _____

היומן מראה את הדרך שעשיתם – והוא חלק מהציון. ממלאים רק את היומן של המסלול שבחרתם.

יומן שימוש בבינה מלאכותית

#	מה ביקשתי מהכלי (ההנחיה)	מה הכלי הציע	מה שיניתי, בחרתי או דחיתי – ולמה	איך בדקתי (מקור)
1				
2				
3				

מה אני עשיתי	מה הכלי עשה

יומן תהליך (מסלול ללא בינה מלאכותית)

תאריך / שלב	מה עשיתי (סקיצה, טיוטה, ראיון, מדידה...)	מקורות שבהם השתמשתי	מה למדתי או שיניתי

מצרפים ליומן את הסקיצות והטיוטות (גם את אלה שלא נכנסו לתוצר).

הערכה עצמית

- ☐ השתמשתי בלפחות 5 מושגים מהיחידה, והסברתי אותם נכון.
- ☐ בתוצר יש מפה, גרף או טבלת נתונים – עם כותרת, מקרא ומקור.
- ☐ הצגתי לפחות שתי נקודות מבט שונות על הנושא.
- ☐ בניתי שרשרת של סיבה ותוצאה (לפחות 3 חוליות).
- ☐ התוצר ברור, מסודר ומעניין למי שרואה או שומע אותו.
- ☐ בדקתי עובדות במקורות וציינתי אותם.
- ☐ מילאתי את יומן התיעוד (לפי המסלול שבחרתי).

לפי המחוון, הציון שאני נותן/ת לעצמי: _____ מתוך 100 **הדבר שהכי הצליח לי:**

מה הייתי עושה אחרת, ומה למדתי על עצמי כלומד/ת:

✂️ גוזרים ומעבירים לבעלי התוצר

הערכת עמיתים: שני כוכבים ומשאלה

התוצר של: _____ הוערך על ידי: _____

- ☐ הבנתי מה המסר המרכזי של התוצר.
- ☐ מצאתי בתוצר מושגים גיאוגרפיים מהיחידה.
- ☐ יש בתוצר מפה / נתונים שעוזרים להבין.
- ☐ התוצר מקורי ומושקע.

☆ כוכב 1: אהבתי ש...	☆ כוכב 2: למדתי מהתוצר ש...	משאלה: כדאי להוסיף או לשפר...

יצרה: רוית ראש בן ישי